

voor de oorlogvoering tegen Japan als Nederlands verbindingsman met het *Office of Strategic Services* op te treden.

Kort tevoren, in de eerste dagen van april, waren in bezet gebied (als uitvloeisel van het *Englandspiel*) de voormannen van het Grootburgercomité gearresteerd – wéér waren in de illegaliteit velen er van overtuigd dat die voormannen door van 't Sant verraden waren, en meenden anderen dat de regering er in elk geval wijs aan zou doen, van 't Sant geheel op de achtergrond te schuiven. Visser 't Hooft werd in een brief van Six, chef-staf van de 'derde' OD, 'dringend verzocht' om te bevorderen dat van 't Sant zich zou terugtrekken.¹ Visser 't Hooft liet vervolgens naar Londen telegraferen dat er in bezet gebied wederom een algemeen wantrouwen tegen van 't Sant heerste. 'Er wordt op gewezen', schreef Visser 't Hooft in een op het telegram volgende brief aan Gerbrandy, 'dat zelfs als er geen objectieve basis voor de geruchten dienaangaande zou bestaan, het in de huidige omstandigheden toch dringend nodig geacht moet worden, deze kwestie te liquideren.'²

Medio juni (de koningin vertoefde toen in Canada) besprak Gerbrandy met van Lidth, van Haersma de With, Beelaerts en prins Bernhard wat met van 't Sant diende te geschieden. Met de geheime diensten had van 't Sant toen niet meer te maken. Allen wisten dat het de grootste moeite zou kosten, de koningin er toe te bewegen, van 't Sant als haar 'secretaris' te laten vallen. De conclusie was dat Gerbrandy aan van 't Sant in overweging zou geven, zich eigener beweging terug te trekken en dat de prins, die naar Canada zou vliegen, de uit bezet gebied gekomen berichten naar de koningin zou meenemen, 'aan haar de beslissing overlatende'.³ Na dit beraad zocht Gerbrandy contact met Churchill. De Britse premier wist precies hoeveel hij aan koningin Wilhelmina's houding in '40 te danken had; een stabiel Nederland achtte hij noodzakelijk terwille van de stabiliteit van het naoorlogse Europa – de reputatie van het Huis van Oranje moest dus ongerept blijven; wanneer er dan iemand in de onmiddellijke omgeving van de koningin was die, zij het ten onrechte, als een verdachte figuur beschouwd werd, ook in bezet gebied, dan diende die persoon uit de omgeving van de koningin te verdwijnen. Dat was het advies dat aan Gerbrandy mede namens de Britse *Foreign Secretary*, Eden, mondeling overgebracht werd door diegene van Churchills naaste medewerkers die het contact met de regeringen in ballingschap onderhield: *Major* Desmond Morton.

¹ Brief, 14 mei 1943, van P. J. Six aan W. A. Visser 't Hooft (Zwitserse Weg A, 2 g). ² Brief, z.d. (verm. eind mei '43), van W. A. Visser 't Hooft aan Gerbrandy (Zwitserse Weg A, 1 b). ³ Van Lidth: 'Dagboek', 16 juni 1943.